

Ünite 1: Evrensel Bir Kavram: Kültür; Yeni Bir Bilimsel Alan: Kültür Tarihi

Evrensel Bir Kavram: Kültür

Kültür sözcüğü etimolojik ve anlam olarak zaman içinde, toplumların hayat tarzlarının değişimi, teknolojinin ilerlemesi gibi nedenlerle birçok değişime uğramıştır. Toplumların birbirleriyle etkileşim içinde olması da bu konuda oldukça önemli bir role sahiptir

Bilim insanları, kültür kavramını, tüm toplumsal grupları düzenleyen kuralları, sanat anlayışları, gelenek, görenek, inanç, ahlak kuralları, alışkanlıkları ve tüketim maddelerini içinde barındıran bütünsel bir olgu olarak tanımlar. Yani kültür kavramının anlamına ve içeriğine yakından baktığımızda hayatımızı şekillendiren ve anlamlandıran her şey buna dâhildir diyebiliriz. Dolayısıyla kültür olgusu hukuk, sosyoloji, siyaset bilimleri, felsefe, arkeoloji, sanat tarihi, ilahiyat, antropoloji, psikoloji ve psikanaliz gibi birçok farklı bilim dalı ve disiplinlerin araştırma konusu olmuştur.

Bilimlerin Odağında Kültür

Kültürel antropoloji, antropoloji bilimi kapsamında kültürel gelişimi etnolojik, dilbilimsel, sosyolojik, psikolojik ve psikanalitik yöntemler kullanarak kültür kuramlarını, kültürel evrim ve değişimleri incelemektedir. Toplumsal benzerlikler, insanlığın ilkel dönemlerden günümüze kadar gösterdiği ilerleme ve değişim kültürel antropolojinin ana konusunu oluşturmaktadır.

Kültürlerin etkileşimi ve yayılmasında dilin çok önemli bir yere sahiptir. Örneğin 17.yüzyılda Fransa Krallığı'nın birçok imparatorluğu etkilemesi üzerine saraylarda Fransızca konuşulmaya başlanması veya günümüzde İngilizcenin çok yaygın olması gibi. Birçok köy, kasaba isimleri geçmişten günümüze izler taşır. Örneğin Adana Hititçede Atania olarak geçer.

Dile bağlı olan yazı kültürünün önemi ile ilgili yapılan arkeolojik kazılarla prehistorik çağ ve sonrasındaki dönemlere ait şaşırtıcı bulgular elde edilmiştir. Bu bulgularda toplumların birbiriyle etkileşime geçerek değişime uğradıkları kanıtlanmıştır. Slav dillerinden batı dillerine kadar yayılan Türkçe "yoğurt" sözcüğü iyi bir örnektir.

Kültürler arası geçişler ve kültürel değişimler eğitim düzeyi ve teknolojik olanaklar dahilinde değişim göstermektedir. Ayrıca kültür kavramının çoğul özelliklere sahip bir olgu olarak düşünülmesi gerekir. Kültür insanlığın yaradılışına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir.

Dolayısıyla süreklilik göstermekle beraber değişim de göstermektedir diyebiliriz. Töre ve gelenekler kültürün sürekliliğini gösterir. Kuşaktan kuşağa aktarılır fakat çatışmalara da yol açar. Kuşaklar arası çatışma buna iyi bir örnektir.

Sanat tarihine baktığımızda da kültürel değişimleri çok net bir şekilde görebiliriz. Örneğin mağara dönemi resimleri o dönemin inanç ve düşüncelerini yansıtmak için yapılmış olsa da günümüzde birçok sanatçıyı biçimsel olarak etkilemiştir. (Picasso'nun Afrika maskelerinden etkilenmiş olması veya Prehistorik dönemlerin abartılı anatomik yapılarının "Grotesk" sanatçıları etkilemiş olması, postmodern mimarinin eski ve yeni birleştirmeyi amaçlayarak ortaya bir şey çıkarması

vb.) Kültür olgusu hem kalıplaşmış hem de değişime açık bir yapıya sahiptir diyebiliriz.

Edebiyat eserleri de insanlığın benzer yanlarını farklı şekillerde dile getirmesiyle kültürler arası iletişiminde bir köprü oluşturmaktadır. "Öteki'yi" anlamalarına hatta öteki olmalarına ön ayak olur. Yazılı iletişimin gelişmesinde işlevi büyüktür.

Yeryüzü Kültürleri ve Uygarlıkları

Kültür tarihinin yararlandığı en önemli bilim dalı tarihtir.

Uygarlıkların temeli Neolitik Çağ veya Yeni Taş Çağı'na dayanmaktadır. Bu çağlarda evler meydana çıkmış, yerleşimler bu dönemde kurulmuştur.

Tarım ve çömlekçilik ortaya çıkmış, yemekler pişirilerek yenmeye başlanmıştır. Kalkolitik Çağ ise köylerin kentlere

dönüşmeye başladığı dönemdir. Bu da devletlerin ortaya çıkması ve merkezi yönetim anlayışlarının oluşması demektir. Bir kültür-uygarlığın meydana gelmesi için bir kentin oluşması, belli bir üretim ve iş gücünün olması ve yönetim sisteminin olması gereklidir.

Kültürler arası etkileşim sadece olumlu gelişmeler olarak kendini göstermez aynı zamanda çatışmaları da beraberinde getirir. Savaşlar ve kıyımlar buna örnektir.

Veryüzü kültürleri ve uygarlıklarının doğuşu, yükselişi ve yok oluşu vardır. Uygarlıklar ne kadar farklı coğrafyalarda yaşasa da mutlaka değişime uğramışlar, etkileşime geçerek farklı etki alanları yaratıp en sonunda siyasal olarak yok olmuşlardır. Örneğin eskiden yaşayan büyük imparatorluklardan bugün küçük devletler kalmıştır.

Veryüzü kültür ve uygarlıkları tüm insanlığın evrensel mirasıdır ve korunmalıdır.

Kültürün Dinamikleri: Kültürel Görecelik ve Kültürel Değişimler

Kültür siyasal ve ekonomik sistemlerle ilişkisi olan insan hayatını düzenleyen bir değerdir. Din kökenli rejimlerden totaliter sistemlere dek birçok rejimde kültür baskı altında tutulmak istenmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde siyahların uzun yıllar beyazların mekanlarından yararlanamaması, bazı davranış biçimi ve yaşam tarzlarının reddedilmesi ya da yasaklanmış olması buna örnektir. Bu da beraberinde kültürün tarafsız gelişemeyeceği tezini getirmiştir. Politika kültürü kültür de politikayı biçimlendirir.

Kültürel Etkileşim

Kültürel etkileşimde göçler çok önemli bir yere sahiptir. Bu sayede bazı toplumlar çok kültürlü, melez bir yapıya sahip olmuşlardır. Göçlerin zorunlu veya isteğe bağlı obuası çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Örneğin büyük keşiflerden sonra İngilizler, İspanyollar, Fransızlar sömürge haline getirdikleri ülkelere getirilmişler ve getirildikleri ülkelerin yerlisi gibi olmuşlardır. Buna karşılık Afrikalılar da Amerika'ya köle olarak getirilmişlerdir. Bu iki örneğe baktığımızda göçlerin hem yeni bir kültür keşfetmeyi, yeni bir kültür ortaya koyduğunu hem de o kültürün içinde ezilmeyi ve hor görülmeyi beraberinde getirdiğini görürüz.

Kültürel etkileşim uzun vadede yerleşik özellik kazanmaktadır. Örnek olarak Osmanlıların Fars kültürü etkisi altında kalmaları ve bunun sonucunda Farsçanın edebiyat dili olarak Osmanlı kültürüne dahil olmasını gösterebiliriz.

Kültürün değişime ve etkileşime kapalı bir olgu obuası düşünülemez.

Bireylerin doğumundan ölümüne dek uzun vadede seyreden bu kültür etkisinin ne yön alacağına dair bir kural yoktur. Birey kültürel durumları kendince yaşar, kendince yaşantılar oluşturur. Zaten, kültürel bir etkilenme sürecinde bir kültür öteki bir kültürün etkisiyle evrim ve değişim sürecine girerse bunu kültürlenme olarak adlandırıyoruz. Fakat bu kültürlenme tek yönlü bir yol izlerse güçlü olan zayıf olanı yıkmaya çalışabilir.

Kültürlerin bir arada yaşayıp birbirlerini yıkmaya çalışmaması, dünya kültür belleğini yaşatma esas olmalıdır.

Kültürel çeşitliliği olumlu karşılamak kolay değildir. Bu nedenle başka kültürleri ötekileştirme ve aşağılama alışkanlıkları evrensel insan hakları çerçevesinde takip edilmektedir. Gelişmiş batı toplumlarının karşılaştığı göçmenler sorunu en ciddi sorunlardandır.

Kültür etkileşimi, kültürleşme, kültür çatışmaları gibi konular çerçevesinde günümüzde tartışılan bir sorun içinde hem bireysel hem de ulusal kimlikleri barındıran kimlik sorunudur. "Biz kimiz?", "Nereden geldik?" gibi sorular bütün toplum ve kültürlerde sorulan bir soru olup cevapları kişiden kişiye, toplumdan topluma zaman içerisinde de değişiklik göstermekte fakat soru aynı kalmaktadır. Günümüzde de insan kimlik sorunuyla uğraşmaya devam etmekte fakat kim olduğu veya nereden geldiği gibi sorular yerine daha çok özgürlük arayışı içerikli sorulara yönelmektedir.

İnsanların kendi kültür ve tarihlerini bilmeleri önem kazansa da resmi ideolojiler tarafından çoğu zaman bu engellenmiştir.

Bilimsel Bir İnceleme Alanı Olarak Kültür Tarihi

Kültür tarihinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkması 701i yıllardan itibaren olmuş ve düşüncelerin evrimini konu almıştır. Kültür incelemeleri, toplum, siyaset, ekonomi, felsefe, toplumsal iletişim ve sanat kültür tarihinin alt başlıklarıdır. Antropoloji, sosyoloji, tarih, coğrafya ve psikoloji gibi bilim dallarıyla da yakın ilişkidir. Örneğin Jakob Burckhardt İtalya Rönesans'ını incelerken sadece dönemin belirli özelliklerini değil, ekonomik yapısı, toplumsal kurumları, iletişim biçimleri ve günlük hayatı da araştırmıştır.

Kültür tarihi, kurumlan (işleyişini, bireylerle ilişkisini, vb.) ele alabileceği gibi, toplumsal grup ve çevrelerin yaşam (arzlarını (toplumsal sınıfların kent hayatı, eğlence, dans, müzik gibi etkinlikleri) ve kültür nesnelerini üretim ve tktim nesneleri, yaşam tarzlarını etkileyen giyim, mobilya tarzı gibi moda davranışları da konu edinebilir. Bir başka deyişle, dönemlere özgü popüler kültür geleneklerini konu edinebilir. Kültür tarihinin kökeninde, düşüncelerin tarihini, yani kültürün yaşandığı ortamı tasvir etme anlayışı egemendir.

İletişim araçlarının küresel çapta yaygınlaşması, ticari ve ekonomik ilişkilerin hız kazanmasıyla yeni kültürel biçimler ortaya çıkmıştır. Bu küresel hareketlenmelerin dünya tarihine nasıl yn vereceği araştırılmakta ve bu etkileşimlerin uzun vadede zengin bir dünya kültürel mozaiki sergilediği incelenmektedir.